

2. Agriculture in the EU. Statistical and Economic Information Report 2013. — European Union, 2014. — 337 p.
3. Статистичний щорічник України за 2013 р. / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Державна служба статистики України, 2014. — 534 с.
4. Реформування земельних відносин в Україні (ГО ІРЦ «Реформування земельних відносин в Україні») / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.myland.org.ua/>

Reference

1. FAO: International Year of Family Farming (IYFF) in Europe and Central Asia / [Electronic resource]. — Available at: <http://www.fao.org/docrep/meeting/030/mj624r.pdf>
2. Agriculture in the EU. Statistical and Economic Information Report 2013. — European Union, 2014. — 337 p.
3. Statistical Yearbook of Ukraine for 2013 / Ed. by Oleksandr H. Osaulenko. — K.: State Statistics Service of Ukraine, 2014. — 534 p.
4. Land Reform Policy in Ukraine (NGO Center for «Land Reform Policy in Ukraine») / [Electronic resource]. — Available at: <http://www.myland.org.ua/>

Статтю подано до редакції 25.02.15 р.

УДК 338.432:664.76

О. І. Коновал, аспірантка,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА НА ВЕЛИКИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

O.I. Konoval, postgraduate, National University
of Life and Environmental Sciences of Ukraine

EFFICIENCY OF INVESTMENT OF CROP PRODUCTION IN LARGE AGRICULTURAL ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто взаємозв'язки між розміром аграрного підприємства, ефективністю виробництва продукції рослинництва та менеджментом витрат. Встановлено, що завдяки кращому доступу до фінансових ресурсів великі аграрні підприємства

досягають вищої урожайності сільськогосподарських культур порівняно з малими та середніми господарствами. Проте різниця в показниках ефективності виробництва продукції рослинництва та інвестиційної привабливості між великими, малими та середніми аграрними підприємствами є несуттєвою.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: сільськогосподарські підприємства, виробництво, продукція рослинництва, інвестиції, інвестиційна діяльність, економічна ефективність.

ANNOTATION. The relationships among agricultural enterprise sizes, efficiency of crop production and cost management are examined in the article. It is established that large agricultural enterprises achieve higher crop yields compared to small and medium-sized enterprises due to better access to financial resources. However, the difference in terms of efficiency of crop production and investment attractiveness between large, small and medium-sized agricultural enterprises is not significant.

KEY WORDS: agricultural enterprises, production, crop production, investments, investment activity, economic efficiency.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільного розвитку сільськогосподарських підприємств України потребує значних інвестиційних ресурсів, розширення структури інвестиційних джерел та оптимізації напрямків їх вкладень. Сучасний стан розвитку економіки характеризується низькою активністю іноземних інвесторів у сільське господарство України, а також нестачею внутрішніх інвестиційних резервів. Тому потенційні інвестори як у середині України, так і за її межами зацікавлені у визначенні пріоритетних напрямів вкладання коштів на рівні регіонів, галузей, підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою вибору для інвестування аграрних підприємств, що мають найкращі перспективи розвитку і зможуть забезпечити високу ефективність вкладеного капіталу займаються багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Вагомий внесок у вивчення і дослідження питань щодо формування оптимальних обсягів виробничого капіталу для забезпечення ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах зробили вітчизняні науковці: В.Ф. Беседін, І.О. Бланк, В.І. Благодатний, С.О. Гуткевич, О.І. Гутуров, М.Д. Денисенко, М.І. Долішній, І.О. Івашук, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, Т.В. Майорова, А.А. Пересада, П.Т. Саблук і

багато інших. Для визначення інвестиційної привабливості районів, галузей сільського господарства, аграрних підприємств розроблені методики, які базуються на використанні нормативно-рейтингового методу оцінки [1, 2]. Проте недостатньо дослідженими залишаються питання впливу розмірів сільськогосподарських підприємств на їх інвестиційну привабливість і пошуку шляхів підвищення ефективності виробництва продукції в них.

Метою цієї статті є визначення економічної ефективності інвестування сільськогосподарських підприємств, які спеціалізуються на виробництві продукції рослинництва.

Виклад основного матеріалу. Зниження світових цін на зерно та насіння олійних культур протягом 2012—2013 рр. стало основним чинником зниження величини чистого прибутку одержаного сільськогосподарськими підприємствами від реалізації продукції рослинництва з 17,3 млрд грн у 2011 р. до 8,98 млрд грн у 2013 р. При цьому рівень рентабельності виробництва цієї продукції знизився від 32,3 % до 11,1 % [3, с. 53]. Зниження ефективності виробництва продукції рослинництва негативно позначилося на фінансовому стані сільськогосподарських підприємств, а також ослабило інвестиційний інтерес до аграрного сектору в цілому. Обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з ними послуг зменшився у 2013 р. порівняно з попереднім роком на 3,4 % до 18,64 млрд грн [3, с. 33].

Інвестиційна привабливість аграрного підприємства в значній мірі залежить від ефективності виробництва сільськогосподарської продукції та використання інвестиційних ресурсів. Тому для визначення економічної ефективності інвестування різних за розміром сільськогосподарських підприємств на першому етапі на основі даних підприємств, які звітують за формою 50-сг, методом групування була встановлена економічна ефективність виробництва продукції рослинництва в 2013 р. залежно від розміру зібраної площі (табл. 1).

Результати дослідження свідчать про подальший розвиток концентрації виробництва продукції рослинництва в аграрних підприємствах України. Так, якщо у 2009 р. кількість підприємств, що збирали урожай пшениці з площі понад 2500 га, було 164 і ними було вироблено 22,9 % загального валового збору зерна, то у 2013 р. таких підприємств було 185 і ними було вже вироблено 24,3 % загального валового збору зерна.

Таблиця 1

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА ПШЕНИЦІ
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ
ЗАЛЕЖНО ВІД ЗІБРАНОЇ ПЛОЩІ, 2013 р.**

Показник	Групи підприємств за зібраною площею пшениці, га				Разом
	до 499	500–999	1000–2499	понад 2500	
Кількість підприємств	4809	1512	894	185	7400
Зібрана площа пшениці, тис. га	1011,6	1044,6	1283,7	967,7	4307,6
Зібрана площа на одне підприємство, га	210	691	1436	5231	582
Виробництво зерна, тис. т	3404	3679	4650	3775	15507
Урожайність, т/га	3,4	3,5	3,6	3,9	3,6
Реалізовано зерна, тис. т	2717	2865	3740	3258	12578
Виробнича собівартість 1 т зерна, грн	1140,5	1117,7	1145,4	1184,2	1147,2
Виробничі витрати на 1 га, грн	3838,2	3936,2	4148,6	4619,0	4129,9
у т.ч.: насіння	436,0	427,9	416,4	433,9	427,7
мінеральні добрива	738,5	806,9	860,3	1015,7	853,7
нафтопродукти	538,4	525,7	524,9	511,9	525,4
оплата послуг і робіт сторон- ніх організацій	340,8	298,9	342,9	419,1	348,9
решта матеріальних витрат	457,1	489,1	538,1	641,5	530,4
прямі витрати на оплату праці	280,9	285,9	277,3	272,1	279,0
амортизація необоротних активів	229,7	245,9	263,4	248,2	247,8
відрахування на соціальні заходи	102,2	105,7	100,4	96,6	101,2
решта інших прямих та загаль- новиробничих витрат	714,6	750,3	824,9	980,0	815,8
Повна собівартість 1 т зерна, грн	1282,3	1282,3	1363,6	1411,8	1340,0
Ціна реалізації 1 т зерна, грн	1343,8	1353,5	1371,5	1410,8	1371,6
Прибуток на 1 т зерна, грн	61,5	71,2	8,0	–1,0	31,6
Рівень рентабельності (+), збитковості (–), %	4,8	5,6	0,6	–0,1	2,4

Джерело: Розраховано автором на основі даних статистичної форми 50-сг

Дані табл. 1 показують, що із збільшенням розмірів посівних площ пшениці збільшується її врожайність за рахунок додаткового витрачання ресурсів на 1 га. Аналіз витрат на виробництво зерна свідчить, що великі аграрні підприємства застосовують вищі норми внесення добрив, використовують високопродуктивну техніку, яка дозволяє їм зменшити витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи. Проте збільшення розмірів посівних площ супроводжувалося зниженням рівня рентабельності виробництва зерна пшениці в аграрних підприємствах, що свідчить про дещо нижчий рівень ефективності використання ресурсів у великих підприємствах порівняно з середніми та малими підприємствами.

Протягом 2009–2013 рр. площа посіву кукурудзи в сільськогосподарських підприємствах збільшилась з 1,3 млн га до 3,4 млн га, а кількість підприємств, які здійснювали виробництво зерна цієї культури, збільшилась на 64,3 %. Якщо у 2009 р. кількість підприємств, що збирали урожай кукурудзи з площі понад 4000 га, було 33 і ними було вироблено 31,9 % загального валового збору зерна, то в 2013 р. таких підприємств було 107 і ними було вже вироблено 36,4 % загального валового збору зерна.

Таблиця 2

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА КУКУРУДЗИ
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ
ЗАЛЕЖНО ВІД ЗІБРАНОЇ ПЛОЩІ, 2013 р.**

Показник	Групи підприємств за зібраною площею кукурудзи, га				Разом
	до 499	500–1499	1500–3999	понад 4000	
Кількість підприємств	3904	1089	311	107	5411
Зібрана площа кукурудзи, тис. га	725,5	877,7	716,0	1110	3429,5
Зібрана площа на одне підприємство, га	186	806	2302	10377	634
Виробництво зерна, тис. т	4324	5804	5017	8679	23823
Урожайність, т/га	6,0	6,6	7,0	7,8	6,9

Закінчення табл. 2

Показник	Групи підприємств за зібраною площею кукурудзи, га				Разом
	до 499	500–1499	1500–3999	понад 4000	
Реалізовано зерна, тис. т	3476	4718	4020	6973	19188
Виробнича собівартість 1 т зерна, грн	924,6	943,7	990,2	936,7	947,5
Виробничі витрати на 1 га, грн	5510,8	6240,2	6937,9	7321,2	6581,6
Повна собівартість 1 т зерна, грн	1065,8	1120,3	1198,6	1280,3	1185,0
Ціна реалізації 1 т зерна, грн	1032,6	1113,3	1225,2	1336,0	1203,1
Прибуток на 1 т зерна, грн	–33,2	–7,0	26,6	55,7	18,1
Рівень рентабельності (+), збитковості (–), %	–3,1	–0,6	2,2	4,3	1,5

Джерело: Розраховано автором на основі даних статистичної форми 50-сг

Дані табл. 2 свідчать, що зі збільшенням розмірів посівних площ кукурудзи збільшується її врожайність за рахунок додаткового фінансування витрат на 1 га. У результаті дослідження було встановлено, що підвищення рівня рентабельності виробництва зерна кукурудзи у великих аграрних підприємствах (з площею посіву понад 1500 га) було зумовлено застосуванням ними ресурсозберігаючих технологій, використанням власних елеваторних потужностей, реалізацією успішних маркетингових заходів.

Зростання світового попиту на олію постійно нарощує і стимулює вирощування олійних культур, зокрема соняшнику. Протягом 2009–2013 рр. площа посіву соняшнику в сільськогосподарських підприємствах збільшилась з 2,7 млн га до 3,4 млн га. Якщо у 2009 р. кількість підприємств, що збирали урожай соняшнику з площі понад 2000 га, було 112 і ними було вироблено 17,8 % загального валового збору насіння соняшнику, то в 2013 р. таких підприємств було 219 і ними було вже вироблено 25,3 % загального валового збору насіння соняшнику.

Таблиця 3

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ СОНЯШНИКУ
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ
ЗАЛЕЖНО ВІД ЗІБРАНОЇ ПЛОЩІ, 2013 р.**

Показник	Групи підприємств за зібраною площею соняшнику, га				Разом
	до 499	500–999	1000–1999	понад 2000	
Кількість підприємств	4347	1229	552	219	6347
Зібрана площа соняшнику, тис. га	930,3	843,4	742,0	899	3414,5
Зібрана площа на одне підприємство, га	214	686	1344	4104	538
Виробництво насіння соняшнику, тис. т	2279	2021	1814	2073	8186
Урожайність, т/га	2,4	2,4	2,4	2,3	2,4
Реалізовано насіння соняшнику, тис. т	1946	1680	1528	1771	6925
Виробнича собівартість 1 т насіння соняшнику, грн	1900,3	1894,3	1875,5	2060,2	1933,8
Виробничі витрати на 1 га, грн	4654,7	4538,3	4585,7	4750,7	4636,3
Повна собівартість 1 т насіння соняшнику, грн	2234,0	2276,4	2244,6	2517,2	2319,0
Ціна реалізації 1 т насіння соняшнику, грн	2957,1	2983,9	2993,2	2980,9	2977,7
Прибуток на 1 т насіння соняшнику, грн	723,2	707,4	748,7	463,7	658,6
Рівень рентабельності (+), збитковості (–), %	32,4	31,1	33,4	18,4	28,4

Джерело: Розраховано автором на основі даних статистичної форми 50-сг

Дані табл. 3 свідчать, що із збільшенням розмірів посівних площ соняшнику врожайність його навіть при збільшенні витрат на 1 га не підвищилась. У результаті цього у підприємствах з площею посіву понад 2000 га повна собівартість 1 т насіння соняшнику зросла до 2517,2 грн, що зумовило зменшення величини прибутку та зниження рівня рентабельності виробництва продукції у даній групі підприємств.

Соє є однією з основних експортних і прибуткових культур, які вирощуються у сільськогосподарських підприємствах України. Постійний попит на сою і соєві продукти призвів до розширення площі посівів під цією культурою. Протягом 2009—2013 рр. площа посіву сої в сільськогосподарських підприємствах збільшилась з 505,3 тис. га до 1060,5 тис. га та відбувся подальший розвиток концентрації виробництва сої (табл. 4). Так, якщо у 2009 р. кількість підприємств, які вирощували сою на площі понад 2000 га, було 23 і ними було вироблено 20,7 % загального валового збору сої, то в 2013 р. таких підприємств було 75 і ними було вже вироблено 31,0 % загального врожаю сої.

Таблиця 4

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СОЇ
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ
ЗАЛЕЖНО ВІД ЗІБРАНОЇ ПЛОЩІ, 2013 р.**

Показник	Групи підприємств за зібраною площею сої, га				Разом
	до 499	500–999	1000–1999	понад 2000	
Кількість підприємств	2313	281	127	75	2796
Зібрана площа сої, тис. га	375,3	197,5	175,9	312	1060,5
Зібрана площа на одне підприємство, га	162	703	1385	4157	379
Виробництво сої, тис. т	730	398	401	686	2216
Урожайність, т/га	1,9	2,0	2,3	2,2	2,1
Реалізовано сої, тис. т	643	357	357	592	1950
Виробнича собівартість 1 т сої, грн	2383,3	2639,4	2466,6	2540,3	2493,0
Виробничі витрати на 1 га, грн	4638,0	5316,6	5630,3	5588,5	5208,4
Повна собівартість 1 т сої, грн	2694,7	3024,1	3125,1	3125,6	2964,7
Ціна реалізації 1 т сої, грн	3288,9	3454,1	3560,1	3483,2	3427,9
Прибуток на 1 т сої, грн	594,3	430,0	434,9	357,7	463,1
Рівень рентабельності (+), збитковості (–), %	22,1	14,2	13,9	11,4	15,6

Джерело: Розраховано автором на основі даних статистичної форми 50-сг

Дані табл. 4 свідчать, що зі збільшенням розмірів посівних площ сої збільшується її врожайність. Основними чинниками у покращанні показників виробництва сої стали впровадження сучасних технологій вирощування та вдалий підбір сортів даної культури. Проте темпи зростання додаткових витрат у розрахунку на 1 га були більшими за темпи зростання приросту урожаю сої, що зумовило збільшення собівартості 1 т сої та зниження рівня рентабельності виробництва продукції по мірі збільшення розмірів підприємств.

Проведений у процесі дослідження регресійний аналіз статистичних даних не підтвердив гіпотезу щодо існування залежності між величиною прибутку, одержаного від реалізації зерна та насіння олійних культур, та розміром зібраної їх площі у сільськогосподарських підприємствах [4].

Проведені розрахунки засвідчують, що для початку діяльності підприємств, які спеціалізуються на виробництві зернових і олійних культур, при загальній площі посіву 1000 га (з набором культур: соя, пшениця, кукурудза, соняшник, ячмінь) потреба в інвестиціях у розрахунку на 1 га складає 8000—8100 грн, при площі посіву 3500 га — 7800—7900 грн, при площі посіву 7000 га — 7700—7800 грн, при площі посіву 25 тис. га — 6800—6900 грн у цінах 2013 р. [5]. Беручи до уваги дані ефективності виробництва продукції рослинництва за 2013 р. по досліджених групах підприємств, було розраховано, що недисконтований період окупності інвестицій у діяльність підприємства із посівною площею 1000 га становить близько 8,5 років, із посівною площею 3500 га — 8,6 років, із посівною площею 7000 га — 7 років та із посівною площею 25 тис. га — 11,8 років.

Таким чином, різниця у ефективності виробництва продукції рослинництва та інвестиційній привабливості малих, середніх і великих підприємств з огляду на ризиковий характер сільськогосподарського виробництва та інші чинники (повернення ПДВ при експорті зерна тощо) є не досить суттєвою.

Висновки. Завдяки кращому доступу до фінансових ресурсів великі аграрні підприємства краще забезпечені сучасною технікою та іншими матеріальними ресурсами порівняно з малими та середніми господарства. Проте ефективність виробництва продукції рослинництва та інвестиційна привабливість великих аграрних підприємств є не вищою порівняно з малими та середніми аграрними підприємствами. Основною причиною цього є те, що

менеджмент на великих підприємствах здійснювати значно складніше та потребує додаткових витрат на персонал. Тому основним напрямом підвищення ефективності виробництва продукції та інвестиційної привабливості великих аграрних підприємств має бути не розширення земельного банку, а концентрація зусиль на агро-індустріальній вертикальній інтеграції, діяльності в якомусь конкретному сегменті та розвитку інфраструктурних складових. Підвищення ефективності виробництва продукції та інвестиційної привабливості малих і середніх сільськогосподарських підприємств можна досягти завдяки застосуванню нових технологій у сільському господарстві, обробці, логістиці, контролі якості та продажу кінцевого продукту на основі об'єднання цих підприємств у кооперативи чи інші суб'єкти господарювання. При цьому в Україні мають бути створені однакові умови доступу до фінансових ресурсів і ринків збуту продукції як для агрохолдингів, так і для фермерів.

Література

1. Гуткевич С.А. Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики / С. О. Гуткевич. — К.: Из-во Европ. Ун-та, 2003. — 251 с.
2. Лайко Г.П. Інвестиційна привабливість регіонального сільськогосподарського виробництва / Г.П. Лайко // Економіка АПК. — 2003. — № 12. — С. 73—76.
3. Сільське господарство України за 2013 р.: стат. збірник // Державна служба статистики України : за ред. Н.С. Власенко. — К., 2014. — 400 с.
4. Экономическое моделирование в Microsoft Excel / Дж.Мур, Л.Уэдерфорд, Г.Эппен и др.; 6-е изд.: Пер. с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. — 1024 с.
5. Прогнозування виробництва продукції рослинництва та його ресурсне забезпечення в Україні / С.М. Кваша, М.М. Ільчук, І.А. Коновал, М.М. Федюшко. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. — 244 с.

Reference

1. Gutkevich S. A. Investment attractiveness of the agricultural sector / S. A. Gutkevich. — Kiev : Publisher European University, 2003. — 251 p.
2. Laiko H. P. Investment attractiveness of regional agricultural production / H.P. Laiko // The economy of agro-industrial complex. — 2003. — № 12. — P. 73—76.

3. Statistical Yearbook «Agriculture of Ukraine» / [edited by N. S. Vlasenko] ; State Statistics Service of Ukraine. — Kyiv : Avhust Treid, 2014. — 400 p.

4. *Moore J. H.* Decision Modeling with Microsoft Excel / J. H. Moore, L. R. Weatherford; translation from English by R. G. Imamutdinova and others. — 6-th ed. — Moscow : Publishing house «Williams», 2004. — 1024 p.

5. Forecasting of crop production and its resource provision in Ukraine / S. M. Kvasha, M.M. Ilchuk, I. A. Konoval, M. M. Fediushko. — Kyiv : NSC «IAE», 2013. — 244 p.

Статтю подано до редакції 17.01.15 р.

УДК 005.932:338.436(477)

*К. В. Костіна, аспірант
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

ЕВОЛЮЦІЯ ЛОГІСТИКИ В АПК УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

*K. Kostina, graduate student
SHEE «Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman»*

THE EVOLUTION OF LOGISTICS IN AGRICULTURAL COMPLEX OF UKRAINE AND PROSPECTS OF ITS DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ. У статті здійснено аналіз причин нерозвиненості логістики, етапи її еволюції в АПК України, тенденції та шляхи розвитку за сучасних умов.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: логістика, еволюція логістики, аграрна логістика, логістичні системи, аутсорсинг.

ANNOTATION. The article has analysed the reason of underdevelopment logistics, stages of its evolution in the agricultural sector of Ukraine, and the development trends in nowadays conditions.

KEY WORDS: logistics, evolution of logistics, agricultural logistics, logistic systems, logistics outsourcing.

Постановка проблеми. Підприємства АПК України щоденно керуються принципами і засадами логістики, але, на жаль, не кожне з них приділяє їй потрібної уваги, тоді як логістика може бути одним із резервів їх економічного зростання. Зрозуміло, що інтеграція України до світової економіки, перехід до ринкових